

Constantin PARASCHIVESCU

Teatralitate și dramă

Ion Parhon insistă să merg la Oradea și eu nu prea pricep de ce; trei spectacole din stagiunea trecută și o premieră, dramatizarea unei povestiri de Gabriel García Marquez, semnată și regizată de Ion Sapdaru. Moldoveanul? Știam că basarabeanul Sapdaru montează mai mult la Iași și la Botoșani, anul trecut a coborât până la mare și a realizat o revistă la "Fantasio" cu care a luat un premiu, dar nu l-am întâlnit în alte puncte geografice. A luat-o acum spre vest, dar aud că e și angajat și "premiera" se anunță ca o promisiune de performanță, a sa și a teatrului, ceea ce stârnește curiozitatea. În plus, teatrul din Oradea a luat un premiu la Festivalul Teatrului Scurt, pentru cel mai bun spectacol, cu *Despre sexul femeii ca un câmp de luptă în războiul din Bosnia* de Matei Vișniec, unde președintele juriului a fost chiar Ion Parhon, așa că știa el ce știa...

Am un ziar, o carte și în Gara de Nord mai iau o revistă, să am ce citi în trenul de noapte care pleacă abia când se întunecă – "Observatorul cultural" nr. 31 (26.09–02.10.2000). O colegă de breaslă care e cu noi deschide revista și ne arată un titlu de pe pagina de teatru, recomandându-l zâmbind: *Pròvatoicoelefas* de Sebastian Vlad Popa. Pe care, într-un preambul, îl recomandă, la rândul lui, Doru Mareș, ca fiind textul care s-a situat "la vârful inovației" la secțiunea teoretică a "alt FEST"-ului de la Bistrița. *Provatoico*... – ce vrea să spună șturlubaticul eseist? Dar în tren nu-i chip să citești, am nimerit într-un vagon-congelator unde bate vântul pe la geamuri, însoțitorul

nu are voie să ardă un cărbune pentru că nu e încă 1 octombrie, noi nu dispunem decât de o pătură (din același motiv) și perspectiva contractării unei zdravene răceli ne ia (îmi ia) orice pre-dispoziție "telectuală. N-am chef acum de paradoxurile lui S.V.P. Tremur. Așa că-l amân pentru destinație.

Dar nici la destinație n-am găsit timp să-l citesc. Pentru că după prezentarea informațiilor preliminare despre stagiune și stadiul actual al preocupărilor artistice ale colectivului, de la primul spectacol nu m-au mai interesat paradoxurile tânărului cărturar, ci realitatea cotei valorice descoperită aici cu sinceră satisfacție, în cazuri individualizate chiar, unde aveam impresii dilematice. *Uși închise* de Jean-Paul Sartre, montat la Sala Studio de către tânăra regizoare Alina Hristea, este un spectacol sever, grav, în care tensiunea existențială conturează gradat, între sarcasm și derizoriu, perspectiva tragică a ființei *etern dependente*. Tragic ce nu se mai naște din confruntarea a două sentimente, ci între om și situație. Tensiune aproape palpabil creată, plastic și în joc, ce menține interesul treaz, cu alternanțe nuanțate de introspecție și izbucniri dure, determinate de spaima adevărului relevant: în spațiul "ușilor închise", infernul *sunt ceilalți*. Vioara Bara, scenografa, creează un spațiu sordid, dar nu uscat, într-o alternanță de alb și negru, cu pietricele pe jos ca pe o plajă de grindină și bolovani, trei scaune și o ușă la capătul unui podium îngust înclinat, pe unde intră personajele într-o aură de lumină ca să nu mai iasă. Dar și aici e

lumină – costumele albe înseninează ambianța, viața parcă e posibilă. Dar ce viață!... Fiecare apariție, fiecare moment e o zbatere între amăgirea libertății și certitudinea chinului dependenței eterne de ceilalți. Și eleganța albului strălucitor se maculează cu cenușul și întunecatele pete lăuntrice ale fiecăruia, scoase la iveală aici. Doru Fârte (*Garcin*) și Mariana Neagu (*Ines*) joacă nuanțat și convingător, cu o expresivitate reală. Surpriza, pentru mine, a fost Mariana Presecan (*Estelle*), care a evoluat într-un registru de autentică forță dramatică, pe care nu i-l bănuiam după ce am văzut-o cu un an în urmă în *Mona* din *Steaua fără nume*... fără relief. Tânăra regizoare a creat și a condus tensiunea cu o matură grație profesională, ce se cuvine relevată. S-a oprit saun-a vizat punctul culminant de tulburare emoțională a tensiunii, ceea ce lasă impresia că mai lipsește ceva... Registrul dramatic al Mariane Presecan mi l-a relevat și rolul din al doilea spectacol, *Kate*, în *Despre sexul femeii ca un câmp de luptă în războiul din Bosnia*. Aici, strunit pe o interiorizare lucidă, controlată, cu antene ocrotitoare spre sufletul mutilat al pacientei pe care o cercetează și cu lacrimă demn reținută pentru propria ei durere sufletească. Aceasta, pacienta, are în Elvira Platon-Râmbu o întruchipare tulburătoare, cu sfâșieri lăuntrice și erupții de deznădejde la limita demenței. Pe care, firește, n-o depășește, ci o menține încordată la generalitatea cazului de conștiință trăit într-o experiență individuală cumplită, odioasă. Arc sugerat impresionant în monologul "bărbatului balcanic", unde protagonistul se detașează cu discreție parcă, de relatare și regizează cele spuse cu scene aievea pe care regizorul de drept,

Petru Vutcărău, le-a însuflețit inspirat și unde bărbatului, Petre Panait mai ales, au o evoluție apreciabilă. Și aici, Vioara Bara creează un spațiu exemplar, în alb complet, cu un pat simplu în mijloc, un scaun și o măsuță. Apoi, tot spațiul devine roz, gri, mov și roșu, prin spectaculoase efecte de lumină care subliniază stările evocate. Un mic poem dramatic, spunea cineva, care se încheie, însă prea brusc și firav, ca pe o curbă anemică. Când și cum a luat *Dora* (Elvira Platon-Râmbu) decizia de a lăsa copilul? cum și când încep pentru *Kate* incertitudinile de a mai continua misiunea aici? A – "când și cum", aflăm, printr-un anunț sec, dar e suficient atât?

Și vine premiera. *Fantastica și trista poveste a candidei Erendira și a nesăbuitei sale bunici*, dramatizare după Gabriel García Marquez de Ion Sapdaru. Eu, după ce am citit povestirea, mărturisesc că nu m-aș fi încumetat s-o dramatizez. E o dramă cu accente tragice, e adevărat, dar spectaculozitatea ei, dincolo de particularitatea "nesăbuitei" bunici, nu își are focarul în înlănțuirea episoadelor, ci în sugestia exterioară a imaginilor create de o descriere, de o metaforă. Cum să figurezi "vântul nenorocirii" care bânuie în inima deșertului, departe de lume, unde se petrece acțiunea și răvășește ființele? Cum să-l faci pe *Ulise*, "un adolescent de aur cu ochii de mare însingurată" căruia *Erendina* îi spune "miroși a flori"? și, sărind spre final, cum să redai pe scenă fuga ei pe lângă țărmul mării, "împotriva vântului, mai iute ca o căprioară", unde "nici un glas de pe lumea aceasta n-ar fi putut să o oprească"? Aflu, din notele traducătorului Darie Novăceanu, că celebrul autor a vrut să scrie mai întâi un scenariu

de film despre cumplita poveste, ceea ce îmi confirmă presupunerea. Că Ion Sapdaru s-a încumetat, e meritul lui și în bună parte a reușit să redea originalitatea stranie a narațiunii, amestecul de excentric și fabulos, frumusețea spectaculoasă a grotescului conținut aici, dacă se poate spune așa (însă nu), dar mai puțin fiorul dramei monstruoase care se conturează.

Ca regizor, Ion Sapdaru creează cu nerv și gradație bine ritmată un spectacol de o frumusețe modernă, cu discreție de basm și explozii coregrafice, contrapuncte sonore ce sporesc interesul, plăcerea și gustul jocului. Introduce un povestitor, *Rafaelo*, care coboară din cer cu aripi de înger și însuflețește povestea, prilej de a se remarca strălucit Petre Panait, cu un aer bonom, complice și detașat, cu ochii râzând și gesturi delicate de bunic. Creează scene antologice, dintre care menționez îndeosebi noaptea de dragoste dintre *Erendira* și *Ulise*, realizată cu o tandrețe de mătase care încântă și dă aură de finețe interpretării tinerilor blonzi Angela Tanko și Șerban Borda. E meșter Sapdaru în animarea ansamblului, realizând compoziții dinamice care impresionează și se rețin (momentul de bălci, de pildă, apariția călugărilor misionari, scenele cu soldații). În creionarea unui personaj complex ca *Bunica*, cred că a fost mai expeditiv. Și aici era punctul de convergență a dramei cu tragicul. Această femeie – care-și exploatează nepoata bastardă pentru incendierea casei (vină care nu-i aparține direct), cu aviditatea crudă a celei care socotește paguba la bănuț, “872.315 pesos”, și poate spune, după șase luni

de calvar al fetei, că “dacă lucrurile o să meargă ca până acum, în opt ani jumătate și unsprezece zile ai să-ți achiți toată datoria” – nu are nimic omenesc în ea. Am asemuit-o, mai întâi, cu *Mutter Courage*, dar distanța e enormă. Măicuța lui Brecht își ocrotește fiica și negoțul ei avea o motivație umană. Ce motivație poate avea un monstru în fustă care îi spune fetei – ce se plânge că ar avea, parcă, “sticlă pisată în oase”, după șase luni de abandonare la pofta bărbaților – “încearcă să dormi”?... Nici nu știu dacă să-i spun ființă acestei alcătuirii înspăimântătoare, pe care García Marquez o descrie ca pe o “frumoasă balenă albă” în lumea indienilor, “ce se purta trufașă, plină de o mândrie ponosită”. Trufia și mândria ponosită au fost realizate de interpretă, Mariana Vasile, monstruozitatea nu. Imaginea *Bunicii*, în spectacol, domină prin grotesc, uneori chiar amuză, dar nu înspăimântă. Și aici, Vioara Bara a creat un excelent cadru scenografic, cu sugestii inspirate (un vitraliu coboară din plafon, pe fond negru, și închipuie un interior de mănăstire), fantezie în mobilier și obiecte (păunii, fotoliul *Bunicii*, ca un tron împărătesc, nemărginirea mării pe un panou de fotograf. camionul), exuberanță în costume. Finalul e în curbă descendentă. Otrăvirea *Bunicii* nu produce nici o impresie, momentul e lungit, inutil, diluat, iar când se produce, totuși, expierea, *Erendira* dispare pur și simplu, iar strigătul lui *Ulise* nu mai are ecou. Unde e “fuga împotriva vântului, mai iute decât o căprioară”?...

Cu reale satisfacții și un nelămurit regret, am plecat de la Oradea tot cu un tren de noapte. De data asta parcă

oarecum încălzit – or fi ars doi cărbuni pe acolo. Și a venit rândul "inovației" teoretice a tânărului care a scris *Provatolicoelefas*. Ia să ne distrăm... Pe măsură ce citesc, deslușesc însă în tonul șugubăț al autorului o cauză estetică serioasă, pusă extravagant, teatral, e drept, dar cu adâncime: diferența dintre teatralitate și dramă. Zice, de pildă junele: "spectacolul teatral – spectacolul lucrurilor în materialitate lor. Omul verosimil, om sociabil...(etc.). De partea cealaltă, spectacolul de dramă este al lucrurilor transfigurate. Omul paradoxal, întrucât

dilematic...(etc)". Și înțeleg;; am văzut trei spectacole de o reușită teatralitate, unul chiar seducător (premiera). Punctul unde s-au oprit, mai subtil, mai ascuns, mărgea în carapace, a fost drama. Ceea ce le-a reușit actorilor trupei maghiare "Szigligeti" în *Nebuni din dragoste* de Sam Shepard (Medgyesfalvy Sándor, Fábíán Enikő, Kovács Levente jr., Borsos Barna), unde teatralitatea a fost, parcă, estompată în favoarea unui sâmbure viguros de dramă (regia Dézsi Szilárd). Mai învățăm de la tineri. Mulțumesc, Ion Parhon.

Teatrul de Stat din Oradea – Fantastica și trista poveste a candidiei Erendira și a nesăbuitei sale bunici. **Dramatizare de Ion Sapdaru după Gabriel Garcia Marquez. Traducerea: Dărie Novăceanu. Regia artistică: Ioan Sapdaru. Scenografia: Vioara Bara. Coregrafia: Victoria Bucun. În distribuție: Mariana Vasile, Angela Tanko, Petre Panait, Șerban Borda, Ion Abrudan, Richard Bocskai-Balint, Ion Măine, Dorin Presecan, Sebastian Lupu, Adrian Locovei, Igor Lungu, Romeo Romitan, George Voines, Ion Ruscă, Mona Erhan, Simona Nica, Marian Presecan, Ileana Iurciuc ș.a. Data premierei: 29 septembrie 2000.**

Doru FĂRTE
și
Estella PRESECAN
în
Uși închise